

УДК 81'255.4: 087.5

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ДОРОБОК ХЕРСОНСЬКОГО ТЛУМАЧА ТВОРІВ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ А. ЄВСИ**Здражко А. Є.**

Стаття присвячена історіографічному дослідженню перекладацького доробку тлумача творів дитячої літератури А. Євси. В межах дослідження вивчено основні переклади херсонського тлумача з англійської та німецької мов. Авторка статті надає коротку характеристику перекладацькій стратегії А. Євси.

Ключові слова: дитяча література, переклад, перекладацька стратегія.

Статья посвящена историографическому исследованию переводческого достояния толмача детской литературы А. Евсы. В рамках исследования изучены основные переводы херсонского толмача с английского и немецкого языков. Автор статьи дает краткую характеристику переводческой стратегии А. Евсы.

Ключевые слова: детская литература, перевод, переводческая стратегия.

The article deals with the historiographical research of translational creations of A. Yevsa – a metaphrast of children's literature. Within a framework of this research the main translations from English and German are studied. The author also characterizes the translation strategy of A. Yevsa.

Key words: children's literature, translation, translation strategy.

Сучасне вітчизняне перекладознавство неупинно розвивається, і зокрема у сферах, які досі не отримували достатньо уваги як з боку українських, так і зарубіжних дослідників. Такою є тема перекладу дитячої художньої літератури, особливо нагальна в нинішніх умовах розвитку масової культури. Тема дослідження актуальна, адже частка дитячої перекладної літератури в масиві перекладних текстів є суттєвою, проте й досі залишається серед найменш досліджених проблем в історії українського художнього перекладу. Переклади дитячої літератури мають свої особливості з огляду на цільову читацьку аудиторію, нехтування якими може негативно позначитися і на якості самих текстів, і на тих функціях, які вони повинні виконувати.

Значення книжки у вихованні дітей величезне. Дитяча книжка не повинна бути сухою, грубо тенденційною, вона має бути цікавою, захоплювати, пробуджувати думку, сприяти інтелектуальному розвитку дитини, знайомити її з яскравими образами, бути для неї джерелом радості, допомагати осмислити навколишній світ, явища природи та стосунки між людьми.

Особливим є і переклад дитячої літератури. Вже понад два століття дитячі письменники, перекладачі-науковці та фахівці з перекладу працюють над книгами для дітей. Осторонь не лишаються й перекладачі Херсонщини. Своїм перекладацьким пером творів дитячої літератури торкнувся й відомий херсонський тлумач, член Спілки письменників України Андрій Іванович Євса.

Народився Андрій Іванович 1 січня 1927 р. в селі Іваниця Ічнянського району Чернігівської області в сім'ї колгоспників. Малим А. Євса добре вчився в школі (про це він згадує в інтерв'ю херсонській газеті "Джерела"). Сім класів він закінчив у сорок першому, році, в рік, коли до нас несподівано прийшла війна. Майбутній перекладач з печаллю в голосі згадує своїх загиблих односельців. Під час війни Андрій Іванович деякий час працював листоношею, але побачивши скільки сліз і горя приносять сім'ям похоронки, швидко кинув цю гірку службу. Після семирічної школи, під час німецької окупації, А. Євса працював у кузні молотобійцем і на польових роботах у рідному селі. В армію Андрія Івановича призвали на початку 1945 р. До кінця війни він навчався у Львівському військово-піхотному училищі. Служив у військах зв'язку. Був радистом, демобілізувався у 1951 р. [6, с. 24]. Вищу освіту здобув у Одеському державному педагогічному

інституті іноземних мов у 1955 році. Працював учителем англійської та німецької мов у школах та середніх спеціальних навчальних закладах Херсонщини, перекладачем у Херсонському агентстві ВАТ “Інтурист” [5, с. 5]. З 1965 року по 1972 рік працював перекладачем у довготривалих відрядженнях – у Багдаді (Ірак) та Олександрії (Єгипет). З 1976 року по 1987 рік викладав англійську мову в школах міста Херсона (№ 40, № 53 та музичному училищі). Як перекладач відвідав ряд країн: Болгарію, Грецію, Індію, Іспанію, Італію, Марокко, Монако, Нідерланди, США, Туніс, Туреччину, Францію, Німеччину, Шрі-Ланка [7, с. 160]. У 1993 році А. Євса став членом Спілки письменників України. Перекладач є лауреатом премій імені Пантелеймона Куліша та імені Степана Олійника, членом Національної спілки журналістів України та Всеукраїнської спілки письменників-мариністів.

А. Євса переклав твори багатьох англомовних авторів, серед них: Річард Бах, Рей Бредбері, Пелем Вудгауз, Джон Гарднер, Джон Гендс, Джон Д. Карр, Еллері Квін, Агата Крісті, Стефан Лікок, Вільям Сароян, Ерік Сігел, Елвін Тоффлер та інші.

Роботу на перекладацькій ниві А. Євса починає у 1961 році. Його переклад з німецької мови оповідання Вернера Ліндемана “Миска абрикосів” було надруковано у журналі “Радянська жінка” № 3 за 1961. У 1985 р. А. Євса починає працювати над творами дитячої літератури. Цього року з його перекладом оповідання Р. Бредбері “Усмішка” на сторінках “Всесвіту” ознайомилися українські читачі. Пізніше, у 2000 р., це ж оповідання з’являється на сторінках посібника-хрестоматії “Зарубіжна література” видавництва “Просвіта” у перекладі Лади Володимирівни Коломієць.

У другій половині 80-х років ХХ ст. на сторінках журналу “Всесвіт” українські читачі знайомляться з новими перекладами херсонського тлумача: “Алібі мерця” Д. Мортон, “Біллові очі” В. Марча, “Червоний сигнал” А. Крісті, “Божий світильник” Еллері Квіна, “Дивовижна пригода з натурником” П. Вудгауза.

А. Євса також співпрацює з періодичними виданнями “Ленінський прапор”, “Колесо”, “Площадь соборы”, “Наддніпрянська правда”, “Степ”, “Трибуна”. Для херсонської газети “Наддніпрянська правда” Андрій Іванович переклав оповідання А. Бірса “Бездротове послання” та “Сумління”, для газети “Трибуна” – новелу В. Джекобса “Суперники” та оповідання А. Бірса “Останній удар”, для газети “Степ” – оповідання Р. Баха “Чайка на ім’я Джонатан Лівінгстон” та оповідання А. Бірса “Сумління”, “Два політики”, “Моральний принцип і матеріальний інтерес”.

Перший рік незалежності України приносить маленьким читачам переклад детективного роману Андрія Івановича Євси. У 1991 р. видавництво “Молодь” та редакція журналу “Всесвіт”, у межах серії “Детектив. Пригоди. Фантастика” та “Майстри зарубіжного детективу” відповідно, публікують роман Дж. Карра “Безтілесна людина” у перекладі А. Євси.

Найбільш вагома праця А. Євси – переклад філософського футурологічного бестселера “Третя хвиля” Елвіна Тоффлера, який дістав високу оцінку критики. Його було надруковано у журналі “Всесвіт” № 1-2, 2001. Зокрема, газета “Зеркало недели” так висвітлила цю подію: “У книжковому просторі країни відбулася подія, гідна публічного висвітлення. У видавництві “Видавничий дім “Всесвіт” вийшов друком бестселер Елвіна Тоффлера “Третя хвиля” у добротному, досить близькому до оригіналу українському перекладі Андрія Євси” [3, с. 17]. Мовою оригіналу ця книга побачила світ у 1980 р. В інтерв’ю з Л. Марченко для журналу “Джерела” А. Євса зізнається, що після виходу в Києві ця книга одразу ж стала раритетною, а вихід цієї праці перекладач вважає особливою вдачею в своєму творчому житті.

А. Євса перекладає як твори, орієнтовані на дорослого читача, так і твори дитячої літератури. Так, його переклад оповідання Р. Бредбері орієнтований на читачів середнього шкільного віку. Переклад входить до хрестоматії зі світової літератури за 6 клас.

Чи можна називати А. Євсу дитячим перекладачем? Чи враховує перекладач когнітивні здібності маленьких читачів? Відповідь на ці питання ми зможемо отримати, дослідивши перекладацьку стратегію тлумача.

Дослідження окремих підходів перекладача – свідомих або несвідомих, незапланованих наперед тактик перекладу певного сегменту тексту, які у сукупності

складають його перекладацьку стратегію, у рамках нашого дослідження ми будемо розглядати за доповненою схемою змінних типології прототипного перекладу Е. Честермана для творів дитячої літератури [4, с. 35].

Змінна функції має стандартне значення “Ідентична функція”. Функція тексту перекладу є тотожною функції тексту оригіналу. Основною функцією новели Р. Бредбері є естетично-виховна, яка була збережена А. Євсою під час перекладу. Текст перекладу передає весь зміст оригіналу, усі частини твору було збережено. Перекладач не скорочує та не додає нові елементи у текст перекладу, тому можна стверджувати, що змінна змісту відповідає стандартному значенню схеми прототипного перекладу Е. Честермана.

Змінна форми не відповідає стандартному значенню “Ідентичний тип тексту та структура”, адже перекладач вдається до граматичної перекладацької трансформації членування речення. Наведімо приклад із твору Р. Бредбері “Усмішка”, де змінюється стандартне значення змінної форми: “*The small boy stood immediately behind two men who had been talking loudly in the clear air, and all of the sounds they made seemed twice as loud because of the cold*” [1, с. 7]. Складносурядне речення, що складається з двох рівноправних за змістом речень, з’єднаних в одне ціле за допомогою сурядного зв’язку відтворено перекладачем за допомогою двох простих речень: “*Хлопець стояв у черзі за двома чоловіками, що голосно розмовляли між собою. В холодному повітрі кожне слово лунало ніби вдвоє гучніше*” [2, с. 190]. Тому можна зробити висновок, що текст перекладу має відмінну від тексту оригіналу структуру.

Стиль тексту перекладу відповідає стилю тексту оригіналу (художній стиль мовлення). Текст перекладу має незначні приховані виправлення тексту оригіналу, такі як: перестановка членів речення, зміна пунктуації у відповідності до норм української мови та ін. Переклад має похідний статус та виконаний з мови тексту оригіналу, тому можна стверджувати, що змінні групи еквівалентності мають стандартне значення типології Е. Честермана.

Текст перекладу не має варваризмів та нетипових для української мови синтаксичних конструкцій, тому змінна сприйняття відповідає стандартному значенню “Добрий природний стиль” типології Е. Честермана.

Дитина, читаючи переклад А. Євси, розуміє, що герої твору мешкають у іншій країні. Адже перекладач зберігає етнографічні реалії, що позначають грошові одиниці: “*То не була справжня кава, її робили з диких ягід, що росли на луках за містом, і продавали по пенні за чашечку*” [2, с. 190]. Тому змінна локалізованості відповідає стандартному значенню “Не локалізовано” типології Е. Честермана. Переклад не було узгоджено із певною добіркою попередніх текстів. Змінні мови перекладу відповідають стандартному значенню типології прототипного перекладу Е. Честермана.

Присутність перекладача в тексті перекладу (у виносках, коментарях, неперекладених елементах тексту оригіналу) не простежується. Текст перекладено однією людиною, яка є вродженим носієм мови перекладу. Перекладач є професіоналом. Тому можна стверджувати, що змінні перекладача відповідають стандартному значенню типології прототипного перекладу Е. Честермана.

У перекладі не існує ніяких обмежень щодо викладу тексту. Письмовий спосіб відтворення було збережено, та не існує причин припускати, що перекладач був обмежений у часі.

Проаналізувавши відтворення значень змінних типології прототипного перекладу Е. Честермана, ми можемо із впевненістю стверджувати, що А. Євса мав виважену, свідому та продуману наперед перекладацьку стратегію. Його переклад націлений на сприйняття тексту читачем-дитиною, він не має незнайомих реципієнтам висловів, заскладних синтаксичних конструкцій. Збереження ж перекладачем етнографічних реалій дозволяє дитині познайомитися із іншою культурою, що відповідає естетично-виховній функції твору.

Література

1. Bradbury R. The Smile (Classic Short Stories) / Ray Bradbury. – London: Creative Co (Sd), 1991. – 34 p.

2. Бредбері Р. Д. Усмішка: Оповідання / Рей Дуглас Бредбері. – [Пер. з англ. А. Євса]. Заставка Н. Козакової // Всесвіт. – 1985. – № 1. – С. 190–192.
3. Вийшов друком бестселер Елвіна Тоффлера “Третя хвиля” у перекладі А. Євса // Зеркало недели. – 2001. – № 7. – С. 17
4. Здражко А. Критерії оцінювання перекладу дитячої літератури / А. Здражко // Науковий журнал “Філологічні трактати”. – 2012. – Випуск 1. Том 4. – С. 35–43.
5. Знаменні та пам’ятні дати Херсонщини на 2002 рік / уклад. Г. Мокрицька; відп. ред. Л.І. Зелена. – Херсон: Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гончара, 2001. – 58 с.
6. Марченко Л. Андрій Євса: “Життя – рік дуже цікава...” / А. Євса; Л. Марченко // Джерела. – 2003. – 20 квіт. – С. 24.
7. Щерба Т. Цілющі острови духовності : література Таврійського краю : навч.метод. посіб. для вчителів (розробки уроків) / Т. Щерба; ілюстр. Л. Васильєва. – Херсон : Айлант, 2001. – С. 160–166.